

УДК 343.2/.7

А.М. Яценко,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
і кримінології факультету №1
Харківського національного університету
внутрішніх справ
[https:// orcid.org 0000-0003-3956-3487](https://orcid.org/0000-0003-3956-3487)

КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ З УРАХУВАННЯМ ОКРЕМИХ ФОРМ СПІВУЧАСТІ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ЇХ НАЯВНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються особливості кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених за попередньою змовою групою осіб та у складі організованої групи, а також специфіка призначення покарання за наявності цих форм співучасті. Досліджуються вироблені доктриною кримінального права та судовою практикою правила кваліфікації кримінальних правопорушень за наявності попередньої змови групи осіб та організованої групи. Особливу увагу в роботі приділено необхідності врахування під час призначення покарання за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті, характеру та ступеня участі кожного зі співучасників у вчиненні кримінального правопорушення.

Ключові слова: кримінально-правова кваліфікація, співучасть, види співучасників, виконавець, організатор, підбурювач, пособник, форми співучасті, організована група, суб'єкт кримінального правопорушення, вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, покарання, призначення покарання, мета покарання, принципи призначення покарання, кримінальне правопорушення, загальні та спеціальні засади призначення покарання, особа винного.

Постановка проблеми. Проблема кваліфікації кримінальних правопорушень, учинених у різних формах співучасті, постійно постає у правозастосуванні. Щоб упевнено констатувати наявність будь-якої форми співучасті, суб'єкти правозастосовної діяльності спочатку визначають всі обов'язкові об'єктивні і суб'єктивні елементи співучасті як такої, і лише після цього констатують відповідну форму співучасті, що іноді здійснюється ними не зовсім вдало.

Підвищує ризик помилок під час кваліфікації кримінальних правопорушень за ознаками відповідних форм співучасті й стрімка «діджиталізація» злочинної взаємодії, оскільки остання часто розмиває межі «каузального

внеску» кожного співучасника у спільну протиправну діяльність. Тим часом коректне визначення відповідної форми спільного вчинення кримінального правопорушення має важливе значення не лише для правильної кваліфікації колективної протиправної активності, але й для індивідуалізації кримінально-правового впливу за її наявністю.

Науково-теоретичну базу дослідження кримінально-правових проблем кваліфікації кримінальних правопорушень з урахуванням окремих форм співучасті та призначення покарання за їх наявності складають роботи таких українських дослідників, як: В. Ф. Антипенко, Н. О. Антонюк, О. О. Дудоров, Н. О. Гуторова, А. Ф. Зелінський, О. О. Кваша, М. Й. Коржанський, В. В. Кузнецов, В. М. Куц, П. С. Матишевський, Р. О. Мовчан, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Р. С. Орловський, М. І. Панов, В. І. Тютюгін, О. В. Ус, М. І. Хавронюк та ін. Вочевидь здобутки згаданих дослідників стали вагомим внеском у вивчення проблем кримінально-правової кваліфікації, у тому числі й кваліфікації кримінальних правопорушень за наявності форм співучасті, а також індивідуалізації кримінально-правового реагування на прояви колективної кримінальної активності та, безперечно, мають неабияке науково-пізнавальне та прикладне значення.

Разом з цим, потребують подальшого наукового обговорення питання, пов'язані з особливостями кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених за попередньою змовою групою осіб та організованою групою. У реальних кримінальних ситуаціях динаміка колективної протиправної діяльності, зокрема від спонтанного співвиконавства до стійких злочинних об'єднань, репрезентована достатньо високими показниками і не схильна до зниження.

Не менш значущим у ході такого обговорення є блок призначення покарання за кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті, оскільки суд має поєднувати під час призначення покарання принципи законності, справедливості та індивідуалізації, коректно врахувати не лише пом'якшуючі й обтяжуючі обставини, але й характер та ступінь участі кожного зі співучасників у вчиненні кримінального правопорушення, на чому іноді взагалі не фокусується увага правозастосувачів. Вказане, власне, й обумовлює зацікавленість до обраної тематики наукової публікації та її науково-практичне значення.

Мета статті. На підставі аналізу доктринальних положень, а також чинного законодавства у сфері кримінально-правового реагування на прояви колективних кримінальних практик, дослідити питання особливостей кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених за попередньою змовою групою осіб та організованою групою, а також виявити проблеми індивідуалізації покарання за колективні форми протиправної діяльності та сформулювати узагальнюючі висновки та рекомендації, які би сприяли забезпеченню уніфі-

кованої практики державно-владного реагування на подібні прояви протиправної активності.

Виклад основного матеріалу. Кваліфікація кримінальних правопорушень з урахуванням передбачених законом форм співучасті являє собою процес встановлення відповідності окремих фактичних обставин вчиненого діяння з конкретною передбаченою законодавцем формою співучасті, що за своєю суттю характеризує ознаки колективного суб'єкта конкретного складу кримінального правопорушення, передбаченого в Особливій частині КК України. Правильна кваліфікація кримінальних правопорушень у цілому, у тому числі й з урахуванням форм співучасті, забезпечує законність притягнення до кримінальної відповідальності, впливає на визначення ступеня суворості покарання, гарантує дотримання принципу юридичної визначеності та сприяє забезпеченню однакового застосування кримінального закону [0, с. 6–7; 0, с. 12–16].

Як відомо, співучасть у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення.

Співучасть можлива на стадії готування та замаху на вчинення протиправного посягання. При цьому на стадії вже закінченого кримінального правопорушення співучасть допускається лише тоді, коли зокрема пособник, заздалегідь узгодивши дії з іншими співучасниками, починає діяти після вчинення правопорушення.

Його дії спрямовані на укриття правопорушника, знарядь або засобів учинення посягання, слідів правопорушення чи предметів, здобутих кримінально-протиправним шляхом, на придбання або збут таких предметів, а також інші форми приховування правопорушення. Попередня домовленість у такому випадку є водночас і правовою підставою для кваліфікації цих дій як пособництва, і ознакою, що відмежовує таку співучасть від простої причетності до кримінального правопорушення.

Серед визначених у ст. 28 КК України форм співучасті у вчиненні кримінального правопорушення найбільш поширеними у судово-слідчій практиці є:

- 1) вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб;
- 2) вчинення кримінального правопорушення організованою групою.

Згадані форми співучасті у вчиненні кримінального правопорушення є обов'язковими ознаками низки кваліфікованих, особливо кваліфікованих складів злочинів або складів злочинів з винятково обтяжуючими чи з надзвичайно обтяжуючими ознаками: *попередня змова групи осіб* (ч. 2 ст. 185, 186, ч. 4 ст. 187, 189, 190, ч. 3 ст. 191 КК України); *організована група* (ч. 5 ст. 185, 186, 187, 189, ч. 5 ст. 190, ч. 5 ст. 191 КК України) та ін.

Під час кваліфікації кримінальних правопорушень за ознакою попередньої змови групи осіб, слід виходити з того, що під вчиненням кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб слід розуміти групу з декількох осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення (ч. 2 ст. 28 КК України).

Про наявність попередньої змови групи осіб на вчинення кримінального правопорушення вказує узгодження співучасниками предмета посягання, місця, часу, способу вчинення та змісту функцій, які будуть здійснювати співучасники. Варто наголосити на тому, що попередня змова може мати місце не лише в усній або письмовій формах, а й за допомогою конклюдентних дій, зокрема, безпосередньо через поведінку співучасників, яка свідчить про їх намір вчинити кримінальне правопорушення [0].

Для наявності такої кваліфікуючої ознаки, необхідно щоб учасники вчинення протиправного посягання діяли як співвиконавці. При цьому не виключається технічний розподіл ролей. Не буде цієї ознаки у тому випадку, коли один із учасників групи, яка брала участь у вчиненні певних кримінальних правопорушень, відповідно до закону є суб'єктом цих кримінальних правопорушень, а інші відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за вчинене у зв'язку з неосудністю чи недосягненням певного віку [0, с. 508–509].

У такому разі йдеться про таке кримінально-правове явище як опосередкована винність. До прикладу, про наявність попередньої змови групи осіб щодо незаконного заволодіння транспортним засобом (ч. 2 ст. 289 КК України) може свідчити як безпосереднє вчинення співучасниками дій, спрямованих на заволодіння таким засобом, так і вчинення інших дій у межах попередньо досягнутої домовленості про спільне вчинення злочину (наприклад, сприяння у відкритті транспортного засобу, супровід цього транспортного засобу до місця зберігання і т. ін.) [0].

У межах здійснення правової оцінки кримінальних правопорушень, вчинених організованою групою, слід виходити з того, що кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи (ч. 3 ст. 28 КК України). Відсутність у діях співучасників ознак згуртованості та узгодженості, які би свідчили про тісне поєднання їх зусиль, спрямованих на досягнення єдиного злочинного результату, є підста-

вами для виключення з обвинувачення посилання на вчинення злочинів у складі організованої групи [0].

Теорією кримінального права вироблене правило, згідно з яким під час кваліфікації протиправного посягання, вчиненого у співучасті, як такого, що вчинений за попередньою змовою групою осіб, окрім ознак співучасті, необхідно встановити, що у вчиненні посягання брали участь декілька (два чи більше) співучасників і ці співучасники виконали або роль співучасника одного виду (роль співвиконавця) або ролі співучасників різних видів (ролі виконавця і організатора, і (або) підбурювача, і (або) пособника). У такому разі діяння співучасників підлягають кваліфікації за статтею (частиною статті) Особливої частини, що передбачає відповідальність за протиправне посягання, вчинене відповідною формою співучасті (за попередньою змовою групою осіб), у разі, якщо вона передбачена як кваліфікуюча ознака складу такого посягання. При цьому при кваліфікації діяння конкретного співучасника необхідно брати до уваги ту роль, яку він виконав у спільному протиправному діянні, і, у разі потреби, також посилатися на відповідну частину ст. 27 КК України, яка передбачає діяння такого співучасника.

Якщо попередня змова групи осіб не передбачена у відповідній частині статті Особливої частини КК України як кваліфікуюча ознака, вчинене кримінальне правопорушення за попередньою змовою групою осіб слід кваліфікувати із посиланням на ч. 2 ст. 28 КК України як на форму співучасті за попередньою змовою групою осіб. Це правило має відношення і до будь-якої іншої визначеної у ст. 28 КК України форми співучасті, за виключенням ч. 4 ст. 28 КК України, в якій надається визначення такої форми співучасті як злочинна організація [0, с. 210–212; 0, с. 103].

При цьому не слід виключати можливих ситуацій вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, коли співучасник (підбурювач, пособник) крім виконання своєї ролі виступає ще й як виконавець або співвиконавець протиправного посягання, тобто поєднує в одній особі декількох видів співучасників. У такому разі під час кваліфікації необхідно виходити з того, що оцінка вчиненого має здійснюватися з посиланням на кожну частину ст. 27 КК України, що передбачає діяльність певних видів співучасників, та відповідну статтю Особливої частини. До того ж на рівні юридичного формулювання обвинувачення мають бути зазначені всі ролі, які вбачаються в поведінці такого співучасника («підбурювання», «пособництво», «виконання»).

Така кваліфікація не лише покаже дійсну роль кожної особи у вчиненні протиправного посягання, але й сприятиме індивідуалізації кримінально-правового впливу, з урахуванням характеру і ступеня участі у спільному вчиненні кримінального правопорушення [0, с. 169–170; 0, с. 105–106]

Доречно зазначити, що іноді суб'єкти правозастосовної діяльності, юридично закріплюючи результати кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених за попередньою змовою групою осіб, у процесуальних документах ігнорують необхідність «розшифрування» та конкретизації формули кваліфікації вчиненого у співучасті діяння, що, вочевидь, є неприпустимим [0, с. 59–60]. У зв'язку з цим, у процесуальних документах, в яких закріплюється результат кваліфікації вчиненого, необхідно повністю відображати не лише сутність обвинувачення, пред'явленого особі, але й сутність прийнятого рішення про визнання особи винною у вчиненому кримінальному правопорушенні за наявності співучасті.

Упродовж кваліфікації кримінальних правопорушень вчинених за попередньою змовою без розподілу функцій або ролей співучасників іноді у судово-слідчій практиці постає проблема розмежування співвиконавства від пособництва, оскільки іноді на практиці складно встановити, чи особа була співвиконавцем (безпосередньо вчиняла об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення), чи пособником (створила умови або сприяла вчиненню кримінального правопорушення). До прикладу: особа стояла «на шухері» під час крадіжки; особа допомогла відчинити двері, але сама не заходила всередину; особа лише відволікала потерпілого. Розв'язання цієї проблеми є важливим, оскільки від цього залежить ступінь суворості кримінально-правового обтяження, оскільки співвиконавець відповідає на загальних підставах відповідальності за співучасть, а пособник – за ст. 27 КК України із урахуванням ступеня участі.

Системний аналіз положень чинного кримінального законодавства України, а також спеціальної літератури та судової практики дозволяє дійти висновку, що критерії розмежування співвиконавства від пособництва ґрунтуються на ступені виконання об'єктивної сторони кримінального правопорушення та рівні умислу. Співвиконавство передбачає безпосередню участь у вчиненні об'єктивної сторони кримінального правопорушення. Співвиконавці безпосередньо вчиняють дії, які складають об'єктивну сторону кримінального правопорушення.

Вони разом виконують всі або частину необхідних для настання кримінального протиправного наслідку дій. До того ж, у спів виконавців наявний умисел на спільне вчинення кримінального правопорушення. Натомість пособництво полягає у сприянні вчиненню кримінального правопорушення, але без безпосереднього виконання його об'єктивної сторони. Пособник не бере безпосередньої участі у виконанні об'єктивної сторони кримінального правопорушення, а лише допомагає виконавцю його вчинити (надає знаряддя, приміщення, транспортні засоби або інше обладнання чи допомагає приховати сліди кримінального правопорушення, уникнути викриття).

Пособник усвідомлює, що він допомагає вчинити кримінальне правопорушення, і бажає надати відповідну допомогу. Тож, якщо «внесок» співучасника становить органічну частину виконання за спільним планом і він контролює або керує перебігом подій «на своїй ділянці протиправної активності» слід констатувати наявність співвиконавства. Якщо «внесок» лише полегшує або зводиться до надання засобів або порад, без контролю над актом виконання – це пособництво.

Доречно також звернути увагу й на те, що у судовій практиці іноді заперечується можливість визнання засудженого винуватим у пособництві без одночасного чи попереднього визнання винуватості виконавця кримінального правопорушення. З огляду на це вищою судовою інстанцією вироблено правило, згідно з яким засудження за пособництво у вчиненні протиправного посягання за відсутності одночасного чи попереднього засудження виконавця цього кримінального правопорушення само по собі не становить порушення права на справедливий судовий розгляд.

Окремий розгляд обвинувачення, що стосується вчинення кримінального правопорушення у співучасті, за відсутності деякого зі стверджуваних співучасників саме по собі не становить порушення права на справедливий судовий розгляд. Хоча відповідальність пособника є похідною від відповідальності виконавця, однак такий правовий зв'язок між їхніми діями автоматично не веде до висновку про неможливість визначення відповідальності пособника в окремому провадженні. Окремий розгляд не позбавляє пособника можливості ставити під сумнів не лише докази та обставини, що стосуються його ролі у стверджуваному кримінальному правопорушенні, а й усі аспекти пред'явленого обвинувачення [0].

Як уже було зазначено, вчинення кримінального правопорушення *організованою групою* означає, що таке протиправне посягання вчиняється стійким об'єднанням декількох осіб (трьох і більше суб'єктів кримінального правопорушення), які попередньо зорганізувалися для готування або вчинення кримінального правопорушення. Діяльність учасників організованої групи може характеризуватися як розподілом ролей, так і співвиконавством або ж поєднанням цих форм співучасті.

Водночас з огляду на те, що наявність організованої групи свідчить про ще більшу ступінь згуртованості співучасників, насамперед у ситуаціях з розподілом ролей, при кваліфікації на перше місце виходить не індивідуальна роль кожного учасника у посяганні, характер виконуваних ним дій, а сама участь у групі, яка вчиняє кримінальне правопорушення.

Тож вчинення кримінального правопорушення у складі організованої групи кваліфікується як вчинення кримінального правопорушення такою

групою. Організована група виступає як колективний виконавець кримінального правопорушення, а кожний з її учасників також прирівнюється до виконавця, незалежно від того чи він особисто виконує об'єктивну сторону злочину, чи за завданням інших учасників організованої групи здійснює інші функції. Тому кожний учасник організованої групи несе відповідальність за всі кримінальні правопорушення, вчинені такою групою з будь-якою його участю, кожному учаснику інкримінується спільний злочинний результат, якого досягла група [0, с. 192–193; 0, с. 108].

Згадана доктринальна позиція повністю розділяється й вищою судовою інстанцією, яка рекомендує суб'єктом злочину, вчиненого організованою групою, визнавати лише особу, яка є учасником такого об'єднання, причому не тільки ту, котра була одним із виконавців злочину, а й ту, котра його готувала. Тож у випадках, коли діяння, що становить об'єктивну сторону складу злочину, було виконане не всіма, а одним чи двома її учасниками, суди мають кваліфікувати злочин як учинений організованою групою [0].

Отже, ще раз слід акцентувати увагу на тому, що при кваліфікації злочину, вчиненого організованою групою, на перше місце виходить не індивідуальна роль кожного учасника у посяганні та (або) характер виконуваних ним дій, а сама участь у групі особи, яка вчиняє злочин.

Тому кожний учасник організованої групи несе відповідальність за всі злочини, вчинені такою групою, а відтак кожному її учаснику за будь-якої форми його участі інкримінується спільний злочинний результат, якого група досягла [0].

Доречно зазначити, що окремі вітчизняні дослідники не виключають випадків, коли при кваліфікації діяння конкретного співучасника кримінального правопорушення вчиненого організованою групою, окрім дотримання вищезгаданого загальноновизнаного у теорії кримінального права і правозастосовній практиці України правила, необхідно брати до уваги ту роль, яку він виконав у спільному кримінальному правопорушенні, і додатково ще посилалися на відповідну частину ст. 27 КК України, яка передбачає діяння такого співучасника [0, с. 214]. Але правозастосовна практика не йде по такому шляху, принаймні, знайти відповідні приклади судової практики не видається можливим.

Теорією кримінального права також не заперечуються практичні ситуації співучасті осіб, які не є спеціальними суб'єктами, у тих кримінальних правопорушеннях, які вчиняються спеціальним суб'єктами. Тож особи, які не мають ознак спеціального суб'єкта можуть бути організаторами, підбурювачами та пособниками того кримінального правопорушення, виконавцем якого може бути виключно спеціальний суб'єкт.

Відповідно до загального правила кваліфікації кримінальних правопорушень вчинених у співучасті зі спеціальним суб'єктом, всі співучасники (організатор, підбурювач, пособник) несуть відповідальність за дії виконавця. Тобто дії організатора, підбурювача, пособника, які не наділені ознаками спеціального суб'єкта, кваліфікуються за ч. 3, 4 або 5 ст. 27 КК України та статтею Особливої частини, що передбачає кримінальне правопорушення, виконавцем якого є спеціальний суб'єкт. Однак наявність відповідальності співучасників за дії виконавця не означає, що їх дії слід виключно кваліфікувати за тією ж самою статтею (частиною статті) Особливої частини, що і дії виконавця. Вирішення цього питання залежить від того, яке значення законодавець надає ознаці, що визначає суб'єкта кримінального правопорушення як спеціального.

Наприклад, якщо шляхом введення в закон спеціального суб'єкта створюється простий (основний) склад кримінального правопорушення, то всі інші співучасники несуть відповідальність за тією ж нормою, що й виконавець. Водночас, якщо ознака спеціального суб'єкта утворює привілейований або, навпаки, кваліфікований (особливо кваліфікований в різних своїх варіаціях) склад кримінального правопорушення, то інші співучасники будуть нести відповідальність не за привілейованим або кваліфікованим (особливо кваліфікованим), а за загальним або основним (простим) складом кримінального правопорушення (за відсутності кваліфікуючих ознак) [0, с. 202–203].

Нарешті, кваліфікація кримінальних правопорушень, вчинених за попередньою змовою групою осіб або організованою групою неминує обумовлює постановку питання про індивідуалізацію кримінально-правового обтяження за наявності цих двох форм співучасті у кримінальному правопорушенні, яке відповідно до чинного кримінального законодавства має свої певні особливості. Так, відповідно до ч. 5 ст. 68 КК України при призначенні покарання співучасникам кримінального правопорушення суд, керуючись положеннями статей 65–67 КК України, зобов'язаний враховувати характер та ступінь участі кожного з них у вчиненні кримінального правопорушення.

Зобов'язання враховувати характер та ступінь участі кожного зі співучасників у вчиненні кримінального правопорушення є надзвичайно важливим, оскільки відповідно до положень ч. 2 ст. 53 КК України суд, встановивши, що кримінальне правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, вчинено у співучасті і роль виконавця (співвиконавця), підбурювача або пособника у його вчиненні є незначною, може призначити таким особам покарання у виді штрафу в розмірі, передбаченому санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, без урахування розміру майнової

шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (злочином), або отриманого внаслідок вчинення кримінального правопорушення (злочину) доходу.

Натомість у переважній більшості випадків суди під час призначення покарання за вчинення кримінального правопорушення за ознаками співучасті не визначають ролі співучасників у вчиненні кримінального правопорушення, що є необхідним для врахування характеру та ступеня участі кожного з них у вчиненні кримінального правопорушення, а у випадках, коли таку роль співучасника все ж таки визначають не враховують характер та ступінь участі кожного з них у вчиненні кримінального правопорушення.

Показовим з цього приводу є аналіз 20 обвинувальних вироків здійснених І. А. Копійвою. За його результатами дослідниця зазначає, що у 12 вироків суд установив вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою, однак не визначив ролі співучасників, а лише описав їх діяння, та не зазначив про врахування при призначенні їм покарання характеру і ступеня їх участі у вчиненні кримінального правопорушення. Між тим, відсутність у вирокі вказівки про врахування при призначенні покарання співучасникам характеру і ступеня їх участі у вчиненні кримінального правопорушення свідчить про те, що суд неправильно застосував закон про кримінальну відповідальність, що згідно зі ст. 409 КПК України є підставою для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції. У решті вироків суди по-різному зазначають про врахування при призначенні покарання співучасникам характеру і ступеня їх участі у вчиненні кримінального правопорушення.

Здебільшого ними застосовується надто описовий і формальний підхід, через що важко чітко зрозуміти, які саме обставини суди беруть до уваги, оцінюючи характер і ступінь участі конкретного співучасника у вчиненні кримінального правопорушення. На думку дослідниці, врахування характеру участі співучасника у вчиненні кримінального правопорушення означає врахування виконаної ним ролі (ролей), ознаки якої (яких) містяться у відповідній частині ст. 27 КК України, та її ступеня суспільної небезпечності.

Урахування ступеня участі співучасника у вчиненні кримінального правопорушення означає врахування ступеня його активності, який визначається за результатом оцінки кількості виконаних ним ролей, наявності чи відсутності ініціативи вчинення кримінального правопорушення, виду, обсягу та кількості виконаних співучасником функцій у межах відповідної ролі (діянь, що характеризують окремого співучасника у відповідній частині ст. 27 КК України [0, с. 68–69].

Висновки. Підбиваючи підсумок, зазначимо, вчинення кримінальних правопорушень за попередньою змовою групою осіб та у складі організованої

групи засвідчує підвищену суспільну небезпечність не лише протиправного посягання, але й осіб, які його вчиняють, оскільки співучасть у кримінальному правопорушенні помножує ресурси протиправного посягання, підвищує ефективність кримінального правопорушення через його колективну організацію, посилює негативні наслідки для безпеки громадян й довіри в суспільстві. Саме тому державно-владне реагування на прояви колективної протиправної активності має бути своєчасним та ефективним. Складовими такого реагування вочевидь є правильна кримінально-правова кваліфікація колективної протиправної діяльності та коректна індивідуалізація кримінально-правового впливу за її наявності.

Тож сподіваємося, що висловленні у цій публікації думки з приводу кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених за попередньою змовою групою осіб та організованою групою, а також індивідуалізації покарання за колективні форми протиправної діяльності, лише сприятимуть забезпеченню сталої практики кримінально-правового реагування на подібні прояви протиправної активності.

Література

1. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Топчія; наук. ред. В.І. Антипова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.;
2. Копйова І. А. Особливості призначення покарання співучасникам кримінального правопорушення. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. № 40. С. 62–72;
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 705 с.;
4. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів : Підручник / В. В. Кузнецов, А. В. Савченко; За заг. ред. професорів Є. М. Моїсеєва та О. М. Джузи, наук. ред. к. ю. н., доц. І. А. Вартилицька. Київ Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. 300 с.;
5. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2009. С. 169–170; 512 с.;
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид., перероб. та доп. Київ, 2012. 1316 с.;
7. Постанова ККС ВС від 6 травня 2025 року у справі № 991/1324/20 (провадження № 51-6702км23) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127358217>;
8. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14 листопада 2018 року у справі № 484/1134/16-к, провадження № 51-989км18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77968934>;
9. Правова позиція ВС. URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/600>;
10. Правова позиція ВС: Виключення з обвинувачення посилання на вчинення злочинів у складі організованої групи URL: <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/595>;
11. Правова позиція ВС: Окремі ознаки наявності попередньої змови групи осіб, спрямованої на незаконне заволодіння транспортним засобом (ч. 2 ст. 289 КК). URL : <https://lpd.court.gov.ua/legal-position/754>;
12. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>;
13. Сопілко І. М. Теоретичні основи кваліфікації кримінальних правопорушень: навч. посібник / І. М. Сопілко, С. Я. Лихова, О. П. Куліков. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2022. 188 с.;
14. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

CLASSIFICATION OF CRIMINAL OFFENCES TAKING INTO ACCOUNT SPECIFIC FORMS OF COMPLICITY AND THE IMPOSITION OF PUNISHMENT FOR THEIR PRESENCE

A. Yashchenko

Abstract. The purpose of the article is to, based on an analysis of doctrinal provisions, as well as current legislation in the field of criminal law response to manifestations of collective criminal practices, investigate the issues of the peculiarities of the qualification of criminal offenses committed in prior collusion by a group of individuals and an organized group, as well as identify problems of individualizing punishment for collective forms of illegal activity and formulate generalizing conclusions and recommendations that would contribute to ensuring a unified practice of state and government response to similar manifestations of illegal activity. The article examines the peculiarities of the classification of criminal offences committed by a group of persons acting in collusion and as part of an organised group, as well as the specifics of imposing punishment in the presence of these forms of complicity. The rules for qualifying criminal offences in the presence of prior conspiracy by a group of persons and an organised group, developed by criminal law doctrine and judicial practice, are examined. Particular attention is paid to the need to take into account the nature and degree of participation of each of the accomplices in the commission of a criminal offence when imposing punishment for a criminal offence committed in complicity.

It is concluded that the commission of criminal offenses by prior conspiracy by a group of persons and as part of an organized group indicates an increased social danger not only of the unlawful act, but also of the persons who commit it, since complicity in a criminal offense multiplies the resources of the unlawful act, increases the effectiveness of the criminal offense through its collective organization, and intensifies the negative consequences for the safety of citizens and trust in society. That is why the state and government response to manifestations of collective unlawful activity must be timely and effective.

Keywords: criminal law classification, complicity, types of accomplices, perpetrator, organiser, instigator, accomplice, forms of complicity, organised group, subject of a criminal offence, commission of a criminal offence by a group of persons by prior conspiracy, punishment, sentencing, purpose of punishment, principles of sentencing, criminal offence, general and special principles of sentencing, guilty person.